

РОЗДІЛ 3
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ФІНАНСІВ, ОБЛІКУ ТА АНАЛІЗУ

УДК 351.713(477)

Андрейцева І.А., к.е.н., доцент кафедри управління персоналом і туризму

**ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ПРЯМОГО ОПОДАТКУВАННЯ ЗА УМОВ
ПРИЙНЯТТЯ ПОДАТКОВОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ**

Розглянуто проблемні моменти прямого оподаткування за сучасних умов розвитку економіки. Проаналізовано зміни в оподаткуванні з прийняттям Податкового кодексу України.

Ключові слова: пряме оподаткування, Податковий кодекс України, гармонізація, податковий облік, бухгалтерський облік.

Актуальність теми дослідження зумовлена трансформаційними процесами в економіці України, спрямованими на створення ринкового середовища, що ставлять конкретні вимоги до розвитку і функціонування національної податкової системи.

Вагомим фінансовим регулятором економічних процесів виступають прямі податки. Вони є не тільки суттєвим джерелом доходів бюджету, але й важливим інструментом державного регулювання доходів юридичних і фізичних осіб, еластичним важелем впливу на їх поведінку.

Аналіз чинної системи прямого оподаткування в Україні свідчить, що її становлення і розвиток відбувається без належного теоретичного обґрунтування. Тому задіяний податковий механізм виявився неадекватним умовам перехідної економіки. Нині він характеризується, насамперед, високим і нерівномірним податковим навантаженням на доходи суб'єктів господарювання, що ускладнює позитивні зрушення у виробничій і соціальній сфері.

Теоретичні та методологічні засади прямого оподаткування, що розроблені західними вченими різних часів: А.Смітом, Д.Рікардо, Дж.Локком, Дж.Ст.Міллем, Дж.М.Кейнсом, Ф.Нітгі, А.Вагнером, А.Лаффером та ін., є підґрунтям для подальшого розвитку економічних теорій з питань податкового регулювання і потребують детального вивчення з метою можливого їх використання в Україні.

Сучасні проблеми прямого оподаткування знайшли відображення у наукових працях українських вчених-економістів В.Андрущенко, С.Буковинського, О.Василика, З.Варналія, В.Вишневського, А.Гальчинського, В.Геєця, А.Даниленка, М.Дем'яненка, В.Кравченка, І.Лукінова, В.Опаріна, С.Осадця, Б.Панасюка, А.Поддєрьогіна, Д.Полозенка, Г.П'ятаченка, І.Радіонової, М.Савлука, А.Соколовської, В.Суторміної, І.Ткачук, В.Федосова, Л.Шаблістої, К.Швабія, С.Юрія та інших.

Аналіз літературних джерел свідчить, що переважна більшість ключових теоретичних положень щодо прямого оподаткування розроблена досить ґрунтовно. Проте в даних розробках недостатньо здійснено комплексний аналіз та теоретичне обґрунтування прямого оподаткування юридичних і фізичних осіб у системі державного регулювання їх доходів, адекватного умовам економіки, що трансформується.

Отже, об'єктивно необхідним і нагальним стає вирішення проблеми розробки теоретико-методичних засад прямого оподаткування в умовах трансформації економічної системи, яка вирізняється суперечливим характером розвитку її регулюючих важелів.

Прямі податки хоча й поступаються непрямим за своєю питомою вагою у формуванні доходів бюджету мають суттєве значення у податковій системі України. Найрозвинутішою є система прибуткового оподаткування. Земельне та майнове оподаткування як за своєю бюджетною роллю так і за впливом на платників поки, що недостатньо вагомі. При чому це скоріше недолік, ніж перевага податкової системи. Є певні проблеми у системі прибуткового оподаткування. Це насамперед проведення чіткого розмежування між прибутковим оподаткуванням юридичних і фізичних осіб. На заході податок на прибуток корпорації має високий рівень розвитку. Із розвитком акціонерної форми власності в Україні прибуток стає важливою складовою доходу, а тому потребує особливих форм оподаткування.

Система прямих податків регулює насамперед доходи юридичних і фізичних осіб, на відміну від непрямих, які впливають на ціни. Але в кінцевому підсумку прямі, та непрямі податки скорочують споживання, впливаючи тим самим на баланс попиту й пропозиції.

Важливим елементом системи прямих податків є прибуткове оподаткування. Залежно від платників податку прибуткове оподаткування поділяється на два види:

- оподаткування фізичних осіб,
- оподаткування юридичних осіб.

Кожний з перерахованих видів передбачає різні умови справляння податку. Це пояснюється тим, що доходи юридичних і фізичних осіб, маючи однакову економічну природу - додаткову вартість, розрізняються за характером використання, виконуючи різні функції. Так, доходи підприємств мають продуктивніший характер.

Визначною подією 2010 року стало прийняття 2 грудня Податкового кодексу - етапу податкової реформи в Україні. Цей законодавчий акт є результатом компромісів між державою, політичною елітою, громадянським суспільством та бізнес-структурами.

Положення ПК спрямовані в першу чергу на вдосконалення адміністрування податків, зниження податкового навантаження на бізнес, перенесення податкового навантаження на більш платоспроможну категорію громадян та створення стимулів для інноваційно-технологічного розвитку вітчизняної економіки.

У Податковому кодексі податок на прибуток підприємств зазнав революційних змін. Такі зміни переважно зумовлені необхідністю усунення економічно необґрунтованих розбіжностей між нормами Закону України "Про оподаткування прибутку підприємств" і положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку щодо визнання і оцінки доходів та витрат.

Податок на прибуток за Податковим кодексом визначається за подією нарахування, а ПДВ - за правилом першої з двох подій. Одним із позитивних моментів Податкового кодексу є те, що визначення об'єкта оподаткування податком на прибуток підприємства наближено до бухгалтерського обліку, який передбачає облік незалежно від дати надходження або сплати грошових коштів із застосуванням деяких особливостей. Відповідно до пункту 137.1 Податкового кодексу дохід від реалізації товарів визнається за датою переходу покупцеві права власності на такий товар. Дохід від надання послуг та

виконання робіт визнається за датою складення акта або іншого документа, оформленого відповідно до вимог чинного законодавства, який підтверджує виконання робіт або надання послуг. А відповідно до пункту 138.4 Податкового кодексу витрати, що формують собівартість реалізованих товарів, виконаних робіт, наданих послуг, визнаються витратами того звітного періоду, в якому визнано доходи від реалізації таких товарів, виконаних робіт, наданих послуг.

Однак це позитивне наближення податкового обліку до бухгалтерського зіпсовано тим, що визначення об'єкту оподаткування щодо ПДВ залишено за попереднім принципом першої події. Відповідно до пункту 187.1 Податкового кодексу датою виникнення податкових зобов'язань з постачання товарів/послуг щодо ПДВ вважається дата, яка припадає на податковий період, протягом якого відбувається будь-яка з подій, що сталася раніше:

а) - дата зарахування коштів від покупця/замовника на банківський рахунок платника податку як оплата товарів/послуг, що підлягають постачанню, а в разі постачання товарів/послуг за готівку;

- дата оприбуткування коштів у касі платника податку, а в разі відсутності такої – дата інкасації готівки у банківській установі, що обслуговує платника податку;

б) дата відвантаження товарів, а в разі експорту товарів – дата оформлення митної декларації, що засвідчує факт перетинання митного кордону України, оформлена відповідно до вимог митного законодавства, а для послуг - дата оформлення документа що засвідчує факт постачання послуг платником податку.

Це порушує цілісність як Податкового кодексу, так і податкового обліку та свідчить про недосконалість ПК, адже виходить, що базові податки розраховуються за різними принципами, хоча вони частково стосуються одного й того ж економічного показника - прибутку. Нагадаємо, що додана вартість - це прибуток + заробітна плата, а тому оподаткування їх за різними подіями - нонсенс.

Кодексом передбачено поступове зниження ставки податку на прибуток до 16 відсотків (з 01.04.2011 р. застосовується ставка - 23 відсотків; з 01 01 2012р. застосовується ставка – 21 відсоток; з 01.01.2013р. застосовується ставка - 19 відсотків; з 01.01.2014р. застосовується ставка - 16 відсотків).

Доходи, що враховуються при визначенні об'єкту оподаткування, класифікуються за такими групами:

- дохід від операційної діяльності, що включає дохід від реалізації товарів, виконання робіт, наданих послуг та дохід банківських установ;

- інші доходи, що включають доходи у вигляді дивідендів, отриманих від нерезидентів, процентів, роялті, володіння борговими вимогами, доходи від операції оренди/лізингу, доходи за операціями в іноземній валюті, доходи від торгівлі цінними паперами та деривативами, суми штрафів, неустойки чи пені, суми безповоротної фінансової допомоги, безоплатно отриманих товарів (робіт, послуг).

Дохід від реалізації товару визнається за датою переходу покупцеві права власності на такий товар.

Дохід від надання послуг та виконання робіт визнається за датою складення акта або іншого документа, оформленого відповідно до вимог діючого законодавства, який підтверджує виконання робіт або надання послуг.

З метою достовірного визначення розміру витрат та дати їх виникнення платники

податку визначатимуть собівартість товарів (робіт, послуг) до складу якої включатиметься вартість запасів. Тобто, не тільки витрати на придбання запасів зменшуватимуть об'єкт оподаткування лише в момент визнання відповідних доходів, але й інші витрати, що включатимуться до собівартості.

Витрати, що формують собівартість товарів (робіт, послуг), визнаються витратами того звітного періоду, в якому визнано доходи від реалізації таких товарів (робіт, послуг).

Інші витрати визнаються витратами того звітного періоду, в якому вони були здійснені з урахуванням окремих особливостей. Так **наприклад**, нараховані податки і збори включаються до витрат того звітного періоду, за який проводиться таке нарахування.

Перехід на метод „нарахувань” та співставлень при визнанні доходів та витрат у податковому обліку дозволяє значно скоротити тимчасові різниці між податковим та бухгалтерським обліком.

Разом з цим кодексом передбачається перегляд цілого ряду постійних різниць, що існують в даний час між податковим та бухгалтерським обліком.

Так, наприклад, скасовано обмеження по врахуванню витрат на придбання пально-мастильних матеріалів для легкових автомобілів та оперативну оренду легкових автомобілів при визначенні об'єкту оподаткування, витрат на гарантійний ремонт та заміну бракованого товару, умови якого оприлюднені продавцем товару, а також витрат на навчання.

Знято обмеження за витратами зі страхування, що враховується при визначенні об'єкту оподаткування.

Щодо суми добових на відрядження, то збільшено їх розмір до 0,2 розміру мінімальної заробітної плати, що діяв для працездатної особи на 1 січня звітного податкового року, в розрахунку на добу, а для відряджень за кордон - не вище 0,75 розміру мінімальної заробітної плати, що діяв для працездатної особи на 1 січня звітного податкового року, в розрахунку на добу. Не передбачено наявності відміток відряджуючої та приймаючої сторони на посвідченні про відрядження як обов'язкового елемента для врахування витрат на таке відрядження.

Одночасно кодексом встановлено обмеження для включення до складу витрат виплат роялті на користь нерезидента або юридичної особи, які звільнені від сплати податку чи сплачують його за іншою ставкою та фізичної особи, що перебуває на спрощеній системі оподаткування.

Кодексом також не визнаються витратами у податковому обліку суми фактичних витрат товарів (комерційних витрат, браку), що перевищують норми природного убутку чи технічних (виробничих) витрат, визначені Кабінетом Міністрів України, або уповноваженим ним центральним органом державної влади, або іншим органом, визначеним законодавством України.

За кодексом наближено правила визначення амортизаційних відрахувань у податковому обліку до національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку, яке полягає у наступному.

Розширена класифікація основних засобів у податковому обліку передбачає 16 груп основних фондів замість 4-х у попередній редакції Закону [93].

На відміну від діючого законодавства, облік балансової вартості основних засобів кожної з груп ведеться за кожним з об'єктів, що входить до складу окремої групи,

включаючи вартість поліпшення основних засобів, отриманих безоплатно або в оперативний лізинг (оренду) та в цілому по групі як сума балансових вартостей окремих об'єктів такої групи.

Амортизація малоцінних необоротних матеріальних активів і бібліотечних фондів може нараховуватися у першому місяці використання об'єкта в розмірі 50 відсотків його вартості яка амортизується, та решта 50 відсотків вартості, яка амортизується, у місяці їх вилучення з активів (списання з балансу) внаслідок невідповідності критеріям визнання активом або в першому місяці використання об'єкта 100 відсотків його вартості. Нарахування амортизації для оподаткування здійснюється підприємством за методом, визначеним наказом про облікову політику для нарахування амортизації з метою складання фінансової звітності.

Отже, у податковому обліку та бухгалтерському обліку будуть застосовуватись однакові методи нарахування амортизації.

Метод амортизації об'єкта основних засобів може переглядатися у разі зміни очікуваного способу отримання економічних вигод від його використання та має відповідати змінам методу в обліковій політиці. Нарахування амортизації за новим методом починається з місяця, наступного за місяцем прийняття рішення про зміну методу амортизації.

Кодекс також передбачає здійснення переоцінки основних засобів на відміну від діючого законодавства, що передбачає лише індексацію балансової вартості основних фондів.

Переоцінка об'єкта основних засобів або визнання відновлення його корисності, що призводять до збільшення балансової вартості об'єкта, може проводитись до досягнення ним балансової вартості на звітну дату в розмірі не менше ніж 10% від його первісної вартості на момент взяття на баланс.

При цьому, дооцінка балансової вартості основних засобів не може перевищувати суму його попередніх уцінок з моменту введення в експлуатацію такого основного засобу. Тобто у разі, якщо підприємство не здійснювало уцінок вартості об'єкту основних засобів, таке підприємство не має права на його дооцінку.

Після проведення переоцінки об'єкта основних засобів або визнання відновлення його корисності, що призводять до збільшення балансової вартості об'єкта, підприємство не може використовувати прискорені методи нарахування амортизації.

Гармонізація бухгалтерського та податкового обліку зазначена в розділі III Податкового кодексу, відповідно до якої платник податку веде бухгалтерський облік тимчасових та постійних податкових різниць, визначених за методикою, затвердженою Міністерством фінансів України, а також бухгалтерський облік доходів і витрат. Банки забезпечують облік тимчасових та постійних податкових різниць з 2012 року за методикою, затвердженою Національним банком України.

Одночасно платник повинен забезпечувати накопичення в регістрах бухгалтерського обліку інформації про доходи, витрати, тимчасові та постійні податкові різниці.

На період з 1 квітня 2011 року до 1 січня 2016 року застосовується ставка 0 відсотків для платників податку на прибуток, у яких розмір доходів кожного звітного податкового періоду наростаючим підсумком з початку року не перевищує трьох мільйонів гривень та нарахованої за кожний місяць звітного періоду заробітної плати

(доходу) працівників, які перебувають з платником податку у трудових відносинах, є не меншим, ніж дві мінімальні заробітні плати, розмір якої встановлено законом та які відповідають одному із таких критеріїв:

- а) утворені в установленому законом порядку після 1 квітня 2011 року;
- б) діючі, у яких протягом трьох послідовних попередніх років, щорічний обсяг доходів задекларовано в сумі, що не перевищує трьох мільйонів гривень, та у яких середньооблікова кількість працівників протягом цього періоду не перевищувала 20 осіб;
- в) які були зареєстровані платниками єдиного податку в установленому законодавством порядку в період до набрання чинності цим Кодексом та у яких за останній календарний рік обсяг виручки від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) становив до одного мільйона гривень та середньооблікова кількість працівників становила до 50 осіб.

За Податковим кодексом застосовується малопрогресивне оподаткування доходів фізичних осіб шляхом встановлення ставки 17 % до доходів, отриманих платником податку у звітному податковому місяці, які перевищують десятикратний розмір мінімальної заробітної плати та надається 100%-ва податкова соціальна пільга на кожну дитину (50 % мінімальної зарплати) кожному з батьків (замість права на додаткову стандартну податкову соціальну пільгу одному з батьків).

З огляду на розглянуте, можна зробити висновок, що базові податки, а саме: податок на прибуток та ПДВ, розраховуються за різними принципами, хоча вони частково стосуються одного й того ж економічного показника - прибутку. Нагадаємо, що додана вартість - це прибуток + заробітна плата, а тому оподаткування їх за різними подіями - нонсенс. Кодексом передбачено поступове зниження ставки податку на прибуток до 16 відсотків (з 01.04.2011 р. застосовується ставка - 23 відсотків).

За кодексом наближено правила визначення амортизаційних відрахувань у податковому обліку до національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку. Розширена класифікація основних засобів у податковому обліку передбачає 16 груп основних фондів замість 4-х у попередній редакції Закону. Нарахування амортизації для 11 оподаткування здійснюється підприємством за методом, визначеним наказом про облікову політику для нарахування амортизації з метою складання фінансової звітності.

Список використаних джерел

1. Василик О, Д Податкова система України: Навч. посібник для студ. екон. спец, вищих закл. освіти / Українська держ. фінансова академія. - К.: ВАТ "Поліграфкнига", 2004. – С 199.
2. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI// Аргументы и факты. Спецвыпуск газеты. - 2011
3. Податкова політика України: стан, проблеми та перспективи: монографія/П.В.Мельник, Л.Л. Тарантул, З.С.Варналій [та ін.]; за ред. З.С.Варналія,- К.: Знання України, 2008. - 675с.

Annotation. The problem moments of direct taxation are considered at the modern terms of development of economy. Changes are analysed in taxation with acceptance of the Internal revenue code of Ukraine.

Key words: direct taxation, Internal revenue code of Ukraine, harmonization, fiscal accounting,

УДК: 336.144.2:334.72

Толстопятова Д.Г., кандидат економічних наук, викладач Кам'янець-Подільського коледжу харчової промисловості НУХТ

Зваричук Е.О., кандидат історичних наук, декан заочного факультету НУХТ

ФІНАНСОВЕ ПЛАНУВАННЯ НА ПІДПРИЄМСТВАХ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

У сучасній ринковій економіці важливою передумовою ефективного використання обмежених виробничих ресурсів і досягнення високих кінцевих результатів є планування діяльності підприємств.

Ключові слова: фінансове планування, фінанси, фінансові ресурси, прибуток, фінансовий стан, фінансового забезпечення.

Фінансова стабільність є важливою передумовою успішного ведення господарської діяльності, формує імідж господарюючого суб'єкта, є його візитною карткою. Тому однією з найважливіших проблем на підприємствах є недостатня ефективність та організація управління фінансовими ресурсами, що, в першу чергу, пов'язано з недостатнім розвитком та впровадженням фінансового планування.

Питання фінансового планування на підприємствах України є надзвичайно актуальним на даний час. Це можна пояснити тим, що сьогодні економіка України переживає трансформаційний період, відбувається повна заміщення старого механізму управління економікою, його заміна ринковими методами господарювання, що доповнюється державним регулюванням, має місце виникнення підприємств різних форм власності та організаційного устрою, а отже, наявна певна нестабільність зовнішнього середовища.

Планування як функція управління на підприємстві охоплює всі сторони його господарської діяльності, а саме: виробництво та реалізацію продукції, маркетинг, фінансове та ресурсне забезпечення. Формування і використання науково обґрунтованої системи планування, розробка та виконання системи планів дозволяють забезпечити досягнення поставлених цілей підприємства, укріпити і поліпшити його становище на ринку. Від обґрунтованості визначення перспектив розвитку та самостійного вибору варіантів управлінських дій у процесі планової діяльності багато в чому залежить прибуток підприємства, добробут всіх його працівників, постачальників і споживачів. В ринковому оточенні, яке постійно ускладнюється, планова діяльність являє собою засіб скорочення ринкової невизначеності, забезпечення стабільності економічних процесів на підприємстві.

Сутність фінансового планування обумовлює його місце в ринковій економіці, яке визначається тим, що планування - це одна з функцій управління, а фінансове планування функція управління фінансами. В такій якості планування охоплює весь комплекс заходів для опрацювання планових завдань та їх планомірного і цілеспрямованого втілення в